non adjiciet ut resurgat, Alioquin eodem fere recidit utervis sensus: Quum enim *verbum iniquum* dicatur etiam quum enunciativè accipitur, censetur falsum eum qui dormit, non dormiturum perpetuò sed resurrecturum, vel, ut acutè Cajetanus obiervavit, cum interrogatione ac timore protulerunt ista verba, quasi dicerent, quòd Christus jacuit in sepulchro, nonne addet nobis (onus) quod resurrexerit; veriti namq; sunt ne dissipato hoc rumore, noviſſimus hic error eſſet pejor priore *a*. Hebr. שכב *Schachab*, *jacere* decumbere est, sed & dormire, sicut & *dormire* pro cubare, dicitur quis cum muliere. Hoc loco Chald. extat רעי *merahh*, qui *malè habet* seu *infirmatur*. *Dormire* autem mori significat, ut vidimus Pſ. 111. *b* in simili sententia. *Ego dormivi & soporatus sum, & exurrexi*. Inde petas quæ ad loci præsentis intelligentiam faciunt. Tam facilis Christi resurrectio significatur esse quàm est expergisci facile illi qui dormit. Voluntaria mors fuit Christo sicut nobis dormitio: parum duravit, ut somnus noster: interim videbatur myſtieum ejus corpus deſtitutum, quo pacto quum dormimus, noſtrum: idem corpus Eccleſiæ recreatum est, sicut ipſi somno recreantur artus noſtri: ex Christi dormientis latere veluti formata Eccleſia quemadmodum ex Adæ dormientis Eva. De his Hugo Cardinalis.

Perpendit Ambroſius verbum, *adjicere*: quaſi adjectam denotet homini ſupra animalia cetera gratiam ut mortuus reviviſcat: & ſimili quadam ratione quum dilata eſt mors Ezechiæ, ei eſſe dictum, *Ecce adjicio ad tempus tuum annos quindecim* c, & alibi à Davide, *dies ſuper dies Regis adjicies, annos ejus* d, Deo nihil addi poſſe ſicut ſcriptum eſt; *non adjicere neque imminere* e, in quo nempe perfecta & plena ſunt omnia. Notat præterea non hic dici, non adjicitur, ſed, *non adjiciet ut resurgat*, eo quòd ipſe Dei filius ſe reſuſcitavit, adjectionem iſtam operatus, quaſi Deus. Docuit tamen alibi *f*, ut hominem quoq; reſurrectionis propriæ operatorem inſtrumentaliter fuiſſe. Prædixit ſe templum corporis ſui ſoluturum, ac ſuſcitaturum in triduo *g*; à nemine tolli ſibi animam, ſed ponere à ſeipſo, poteſtatem habendo ponendi eam & poteſtatem habendo iterum ſumendi eam *h*. Adjectio item ſignificat, pluris fuiſſe, Chriſtum pro nobis mori, quàm gloriam reſurrectionis ſuæ, vel reſurrectionem appendicis veluti loco fuiſſe tamquam omnino debitam morienti Chriſto.

Chryſoſt. *i* & Heſychius alium tradunt ſenſum, de Juda proditore, quem Chriſtus increpet, dicatq; quòd profundo peccati tomno ſegniter dormiens non reſurrexit. Idem Chryſoſt. *k* elicit accommodatam tropologiam, ne ſit peccator deſes in purgandis peccatis, Deum, ſi viderit eum paullulum excitari, & ad miſericordiæ ſuæ divitias confugere, ſtatim precibus annuere, & manuum porrigere jacenti, & lapſum excitare, clamareque, *numquid qui cadit non resurget?* verba ſunt hæc apud Jeremiam *l*, ubi additur, *& qui averſus eſt, non revertetur?* Idem lego in Dorotheo *m*, in Bacchario *n*, & Origene *o*. Arnobius autem exponens *verbum iniquum*; *quod cogitant adverſum nos inimici*, Dæmonum eſſe ut non agamus pœnitentiam, verba iſta interpretatur, tamquam deiperantium recuperationem; ſeu, ut ego interpretor, quæ tandem eò deducant propoſita priùs libertate peccandi ob veniæ facilitatem: quòd ſcilicet cadenti in peccatum, facilis ſit reſurrectio ac reſipiſcentia: quod tecurè dormiendum & conquietcendum in peccato, quia quum libuerit, licebit inde reſurgere. Hugo Card. aut Alenſis, hos adulatoribus tribuunt ſermones promittentibus longius tempus ad pœnitentiam utq; interim genio indulgeatur: unde accidat, per hoc inquam *verbum Belial* ſive Diaboli, hoc eſt, hominum inflinctu ejus ſic loquentium, ut illos qui credunt ipſi, *gravet iniquitas, & corruant*, & *non adjiciant ut* reſurgant *p*, quum potiùs audire monentem deberent *q*, *horaeſt de ſomno ſurgere: ſurge tu qui dormis, & exurge à mortuis*,

Ricardus Pampolitanus *inimicos ſuſurrantes* ait eſſe falſos maloſque Chriſtianos, qui quo licentiùs vivant, dictitent velle Chriſtum omnes ſalvare, neminem perdere, hanc eſſe malam cogitationem, verbum iniquum vanam ejuſmodi præſumptionem non profuturam, quoniam qui nunc videtur dormire, diſſimulando nec vindicando, in reſurrectione ad judicium veniet, cum poteſtate, ut malis reddat, quod meruerunt.

Adjiciam & hunc ad mores accommodatitium ſenſum Eugubini, de his qui quum alibi tùm Romæ, ubi bonorum copia, officiorum, dignitatum, beneficiorum captandorum copia major, ad res hujuſmodi incumbentes & incubantes, avidè illorum etiam expectant mortem, qui talibus ornati decumbunt, mittunt ad ægrorum lectos exploratores qui renuntient qui valeant: ſi meliùs, dolent, gaudent ſi graviùs: jam toto animo ſpeque in eorum bona ingredientes. Porrò locus hic totus illuſtrari poteſt alio ſimili ex libro Job *s*, *homo quum mortuus fuerit & nudatus atque conſumptus, ubi quaſo eſt? Quomodo ſi recedant aqua de mari, & fluvius vacuefactus, areſcat, ſic homo quum dormierit, non reſurget donec atteratur cælum, non evigilabit, nec conſurget de ſomno ſuo*. Hoc verum eſt ſecundùm naturæ vires & ordinariam auctoris naturæ legem. Exprobrabant & inſultabant crucifixo Chriſto Judæi, *Deſcendat nunc de cruce, & credimus ei t*, quaſi rem impoſſibilem Bexiſtimantes.

Senſus accommodatitius.

Verſ. 10.) Etenim homo pacis meæ, in quo ſperavi, qui edebat panes meos, magnificavit ſuper me ſupplantationem.

INimicorum mihi quidem iniqua verba permoleſta fuerunt, exprobrantium, inſultantium, inſidiantium; ſed maximo dolore affecit, quòd arctiſſima mihi familiaritate conjunctus, & cui fidebam ſummopere & ad menſæ conſortium admittebam veluti intimum amicum, plus quàm ceteri qui apertas mecum gerebant inimicitias, & ſe profitebantur adverſarios atq; perſecutores juratos, proditoriè ac per ſummam ingratitudinem rebellavit, extulit contra me calcaneum ſuum, calce abjecit me, ſupplantare ac perdere me conatus eſt: auctor duxq; aliis extitit ad me perdendum. Sub Crypo Joab qui amiciſſimus, affinis, honoribus etiam apud David ſummis auctus. Dux exercitus, particeps arcanorum, pro Adonia contra Salomonem deſtinatum à David regem conſpiraverat: vel ſub perſona Achitophel. cujus apud David etiam conſilium *quaſi ſi quis conſuleret Deum* u, Juda proditor intelligitur; ſic intellexerunt omnes, Chriſtum ipſum ſecuti, qui locum iſtum de Juda citat *x*. *Non de omnibus*, inquit *vobis dico; Ego ſcio quos elegerim: ſed ut adimpleatur ſcriptura, qui manducat mecum panem meum, levabit contra me calcaneum ſuum*. Idcirco perperam faciunt Hebræizantes, docentes eſſe pro plurali ſingulare, intelligique præcipuos amicos.

Monet rectè Maldonatus *y* noſter Chriſtum non ſolùm hoc teſtimonium ad ſe accommodaſſe, ſignificando idem ſibi quod Davidi acciditſſe, ſed etiam de ſe propriè dictum interpretatum eſſe; Davidemq; in ſua perſona quid Judas adverſus ipſum facturus eſſet, expreſſiſſe: hanc enim vim habere illa verba *ſed ut adimpleatur ſcriptura*: eumdem in Matthæum lege *z* quot modis dicatur in ſcriptura *impleri Prophetia* ſingula declaremus.

Etenim.) Hieron. *ſed &*. Symmachus, ὅτι καί, Aquila & Theodotio, καίγε & *quidem*, Hebr. גם *gam etiam*. Non vacat γὰρ in ἐγὼ γάρ, ut Euthymius & Nicephorus tamen afferunt; ſed aliquoties in aliis Pſalmis & à quibuſdam quoq; profanis auctoribus uſurpatur aſſertivè vel amplificativè. Et quidem creſcit in his omnibus partibus ſuis oratio: nec tantùm ut eùm priore comparetur.

Homo pacis meæ.) Hieron. *Homo pacificus meus*. Symmac. ἄνθρωπος εἰρηνεύων μοί: *Qui pacificè agebat mecum* mecum pacem habebat: ſic in Abdia *a*, ubi & ſimilis ſententia, *Emiſerunt te omnes viri fœderis tui, illuſerunt tibi, invaluerunt adverſum te viri pacis tuæ; Qui comedunt tecum, ponunt inſidias ſubter te*; Expreſſior adhuc illa Pſalm. LIV. *b*. *Quoniam ſi inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem utique & ſi is qui oderat me, ſuper me magna locutus fuiſſet, abſcondiſſem me forſitan abeo. Tu virò homo unanimis, dux meus & notus meus, qui mecum ſimul dulces capiebas cibos, in domo*

Senſus accommodatitius.

---

domo Dei, ambulabamus cum conſenſu. Ubi *unanimis* Græc. ἰσόψυχος & à Symma. pro hoc & aliis Epithetis ponuntur ὁμόφρων, καὶ σύνηθη μοῦ, καὶ γνώριμος *eorumdem morum & familiaris meus & notus*: pro, *ſimul mecum dulces capiebas cibos*, ab eodem, ὅτως ἡδυσμολογοῦμεν & γλυκέως ξυνελαλοῦμεν *qui communicando reddebamus dulcem conſuetudinem*, ſive *colloquium*: Ab Aquila, οἱ ὁμοῦ & γλυκυπαίσιον ἀπόβρωτον. Quod Hieronymus vertit, *Qui ſimul habuimus dulce ſecretum* Chaldæus ibidem eo modo exprimens quoque nomen Achitophel, qui fuit etiam typus Judæ proditoris. Verùm in hoc Pſalmi noſtri loco, *Sed & homo inquiſitor pacis meæ*, aut, *qui quærere deberat pacem meam*. Quæſitus eſt à Chriſto Judas, & vocatus, & aliquando pacificè vixit cum Chriſto, utpotè quo veriſimile alias eſſe dixi *a*, & probat Barradius *b* noſter contra Rupertum *c* & Abulenſem *d*, aliquo tempore bonus & juſtus. *Hominem pacis*, ut nunc de Juda dicitur, explicat Baſilius, Theodoretus, Ruffinus, quia pacem & benevolentiam ſimulabat. Chryſoſtomus, Heſychius & Origenes *e*, qui pacis Evangelium priùs prædicaverat: Athanaſius, Didymus, Euthymius, Nicephorus, qui habitus inter benevolos, amicos diſcipulos; Apollinarius, qui inter credentes; Euſebius & Ambroſius, qui cum reliquis audierat, *Pacem meam do f vobis: pacem meam relinquo vobis*; Caſſiodorus, qui pacem Chriſto dedit quum *oſculatus eſt* g, pacem loquens, mala habens in corde *h*. Salutabant etiam Hæbrei pacem imprecando. Omnia quadrant præter id quod penultimo loco dicitur: ſi quidem præciſè ratio habeatur verbum ut ſunt in ultimo ſermone dicta: illi namque Judas non interfuit, ſed ſimilia verba fortaſse Chriſtus antea non ſemel repetiit. Certè more ſuæ, ſuis pacem ſalutando impertiebat *i*, & ut id ipſi quoque prædicando facerent, injunxerat *K*. *Pacifices* ſcriptura *l noſtros* pro amicis uſurpat & cuſtodientibus latus noſtrum.

Subtiliter Drogo Cardinalis *m* annotavit, Abſalomem typum Judæ fuiſſe in ipſo quoque nomine: quod, ſignificat (patris pacem) & utrumque fuiſſe in pace quam ſimulabant, amaritudinem amariſſimam: Davidi primum; ſecundum, Chriſto: Moleſtiſſimæ injuriæ nobis accidunt ab his de quibus bene meriti ſumus; ut hac de cauſſa negaret Joſeph uxori Domini ſui turpem aſſenſum *n Jeſus turbatus ſpiritu & proteſtatus dixit, Amen amen dico vobis, quia unus ex vobis tradet me o*. Protulerat verò paullo antè locum *o* præſentem, idque poſt lotos pedes diſcipulorum ac ipſiuſmet Judæ, à quo etiam principium lavandi feciſſe quidam putant *p*. Turbatus ergo ſpiritu eſt, quia videbat nihil tali obſequio & tam diſerta prædictione flecti, nec retardari à pervicaci prodendi propoſito, proteſtatus eſt ac palàm teſtatus ac veluti teſtes invocans cœlum, terram diſcipulos, Angelos, infernum, Patrem; omnia ſe quæ corrigendo diſcipulo accommodata erant feciſſe; dixiſſe, non rectè dumtaxat, ſed etiam ſatis clarè; humiliando ſe illi, offerendo munera, minando, quæ reconciliandæ amicitiæ ratio triplex optima. Significavit ſibi proditionem vehementiſſimè diſpliceræ, non ſua ſed prodentis cauſſa. Demonſtravit præterea, ut Cyrillo *q* videtur, indignationem ſeamque adverſus tantam impietatem, adjunctis nempe ſimul minis illis, *væ homini illi, & melius erat ei ſi natus non fuiſſet homo ille*.

In quo ſperavi.) Hieron. *in quo habui fiduciam*. Symmachus, ᾧ ἐπῄειθον. Aquila & Theodotio, ᾧ ἐπεποίθειν, *cui fidebam, in quo confiſſus ſum*. Auguſt. *in quem ſperavi*: unde obiter intelligitur non eſſe perpetuum illud à Theologis alioqui traditum cum eodem Auguſtino diſcrimen inter *ſperare aliquem*, &, *in aliquem*. Majus hoc quàm ad pactum fœduſve pacis admittere; fidit ei Chriſtus quemad modum & ceteris Apoſtolis, prætereaque locutorum *ſ* curam ac veluti familiæ œconomiam. Chryſoſtomus & Heſychius fiduciam declaratam in eo ſumunt, quòd ſolus Judas intinctum Dominicum panem in catino comederit. Euſebius & Ambroſius, quòd per libertatem arbitrii poſſe & ipſe, ſicut ceteri conditſcipuli ad meliorem frugem redire. Auguſtinum, Ruffinus, Caſſiodorus, quantum ad æſtimationem aliorum, qui quòd in aliorum cœtu

Apoſtolorum videbant: putabant æquè ipſi ac reliquis Chriſtum fidere: nec umquam tantum ſcelus proditionis admiſurum ſed potiùs defenſurum Dominum; qui tamen ei re vera non fidebat, quum hominis ingenium probè noſſe, & noſſe ſe de hac ipſa re loquens dixit. *Ego ſcio quos elegerim, & unus ex vobis Diabolus eſt*. Beda, quoniam opera Judæ præ dicantis & mira operantis multi converſi ſperabant in Chriſtum: Origenes *r*, quia ſinceré aliquando credidit & dignus erat cui mariupium crederetur, *in omni fratre tuo* y *non habeas fiduciam; noſite credere amico, & noſite confidere in Duce* z. *fratres tui & domus patris tui ipſi etiam pugnaverunt contra te, & clamaverunt poſt te plena voce: ne credas eis quum locuti fuerint tibi bona*: a: *filii* b *matris noſtræ pugnant contra nos: inimici hominis domeſtici ejus* c. Nihilominus diſcamus exemplo Chriſti, de nemine quamvis peſſimo deſperare: dum vivit, diſcat quivis, exemplo Judæ non deſperare, quum & de illo ſperaverit Chriſtus, quatenus & præbuit gratiæ remedia, quibus, ut eſt dictum recuperare ſalutem potui. Docui Actorum primo quare Chriſtus talem eligere diſcipulum proditorem futurum voluerit.

Qui edebat panes meos.) Hieronymus, *qui manducabat panem meum*. Symmachus, σιτοδεῖαν μοὶ ἄρτων ἐξῶν, *Comedens panem meum*. Hebraice quoque numerus ſingularis eſt לחמי *lachmi*, & Chriſtus citat *d*, *qui manducat mecum panem*: & Tertullianus *e*, *qui mecum panem edit*. Origenes *f* ait, apud Joannem hunc locum tranſlatum παραφράσεως. Non eſt ergo quare vim Lyranus faciat in panibus corporali & ſacramentali, quia corpus Chriſti cum aliis ſumpſerit. Sumpſiſſe Judam cum ceteris corpus Chriſti docent Dionyſius *g*, Origenes *h*, Nicephorus *i*, Algerus *k*, Hugo *l* de S. Victore, Rabanus *m*, Laurentius *n* Juſtinianus, Beda *o* Chryſoſtomus *p*, Hieronymus *q*, Auguſtinus *r*, Leo *ſ*, Remigius *t*, Haimo *u*, Bernardus *x*, Thomas *y*. Theophylactus *z*, Cyprianus *a*, Theodoretus *b*, Cyrillus e Jeroſolymitanus, Euthymius *d*, Cyrillus Alexandrinus *e*, Eugenius *f* Papa, Ambroſius *g*, Juſtinianus *h* Imperator, ut alios omittam, ac Eccleſiæ ſenſum ita canentis:

Cibum turba duodena
Se dat ſuis manibus.
Et,
Turba fratrum duodena
Datum non ambigitur.

Ratio præterea ſuadet: quia ſi non peracta cena Judas exiiſſet, proditionem prodidiſſet quam omnino cœlatam volebat: Item quod Lucas inducat *i* loquentem de Juda Chriſtum tamquam eo præſente. *Hic eſt calix novum teſtamentum in ſanguine meo, qui pro vobis fundetur. Verumtamen ecce manus tradentis me, mecum eſt in menſa*. Marcus *k* etiam ſcribit quòd *ex calice* concrato *biberunt omnes*. Indicat quoque Petrus *l* initiatum Judam ſacerdotio ſuiſſe, citans illud, *Epiſcopatum ejus accipiat alter*.

Plura de noſtris Maldonatus *m* & Salmeron *n*. Quamvis hic inclinet in oppoſitam ſententiam, quam judicio equidem non improbabilem, nec à teſtimoniis & ratione deſtitutam ſed aliam probabiliorem, quæ placet etiam Toleto *o* & Suarez *p*. Ex enarratoribus loci præſentis apertè idem docent Euſebius, Bruno, Lyranus, Michael Aiguanus, Valentia & Auguſt. in Joann. *q*. Ceteri ferè tantùm de conſortio menſæ in genere: vel ſpiritualis panis, ut pro doctrina ſumitur: de quo ſolo Ambroſ. & Origenes in Joann. Heſychius, Chryſoſt. Auguſtin. Ruffinus & alii Latini, de panis buccellam quam intinctam in catino præbuit *r* Judæ Chriſtus. Cyprianus *ſ* quoque in Symbolum, Iſidorus, Græci duo ultimi Dominicum vocant panem, quaſi ſcilicet fuerit conſecratus, & Euchariſtiæ, de quo etiam Jacobus Janſonius intellexit Auguſt. Non ſic id veriſimile neq; enim ſimplici abſolutoq; nomine *panem* Chriſtus appellaviſſet: non intinxiſſet quoq; Euchariſtiam: oppoſitum item docet idem Auguſtinus *t* perſpicuè; ſed & Concil. Braccarenſe III. *u* Julius *x* Papa I. quem citat Gratianus *y*. Ivo *z*, Bucardus *a*, præterea *b*, Beda, Thomas *c*, Laurentius *d*, Juſtinianus *e*: Origenes, etſi

a Mat. 27. 64

b verſ. 6

c Iſ. 38. 5
d Iſ. 60. 7
e Eccl. 18. 5

f Actuum 2

g Jo. 2. 19

h Jo. 10. 18

i Hoſ. 2

k Hom. 44 in Geneſin, & Tom. 5 hom. ad Neophytos, Tropologia

l Jer 8. 4
m Doct. 13
n Ep ad Laur.
o Hom. 9. in Pſ. 36

p Iſ. 24. 20
q Rom. 13. 11
r Epiſ. 5. 14

s Job. 14. 10 et 12.

t Mat. 27. 5

u 2. Reg. 16 23
x Jo. 13. 18

y Ibidem.

z in c. 2. 5

a Aug. in b in c. 2. hab. lib. 6. c. 14.
c in c. 7. Ioſ.
d in c. 10 Matt. 9. 13
Judas aliquo tempore bonus & juſtus.
e in c. 13. Ioſ.
f Jo. 14. 27
g Mat. 26. 49
h Pſ. 27. 3

Salutatio Heb. pacem imprecando.

i Mat. 20. 21 26
k Mat. 10. 12
l Act. 8. 11 22
Eccl. 6. 6. Ier 20. 10. c. 38 22.

Subtilis Drogonis Cardinalis annotatio, m ſerm. de paſſ Domin.
n Gen. 39 9

o Jo. 13. 21

p Origenes, Chryſ. Theophyl. Euth. Leontius,

Reconciliandæ amicitiæ rationes

q lib. 9 in c. 13 Jo.
r Jo. 13. 29 Mat. 26. 24

ſ Jo. 12. 6

t verſ. 7

u Jo. 13. 14. 15

a Apoſtolorum videbant: putabant æquè ipſi ac reliquis Chriſtum fidere: nec umquam tantum ſcelus proditionis admiſurum ſed potiùs defenſurum Dominum; qui tamen ei re vera non fidebat, quum hominis ingenium probè noſſe, & noſſe ſe de hac ipſa re loquens dixit. *Ego ſcio quos elegerim, & unus ex vobis Diabolus eſt*. Beda, quoniam opera Judæ prædicantis & mira operantis multi converſi ſperabant in Chriſtum: Origenes *r*, quia ſinceré aliquando credidit & dignus erat cui marſupium crederetur, *in omni fratre tuo* y *non habeas fiduciam; noſite credere amico, & noſite confidere in Duce* z. *fratres tui & domus patris tui ipſi etiam pugnaverunt contra te, & clamaverunt poſt te plena voce: ne credas eis quum locuti fuerint tibi bona* a: *filii* b *matris noſtræ pugnant contra nos: inimici hominis domeſtici ejus* c. Nihilominus diſcamus exemplo Chriſti, de nemine quamvis peſſimo deſperare: dum vivit, diſcat quivis, exemplo Judæ non deſperare, quum & de illo ſperaverit Chriſtus, quatenus & præbuit gratiæ remedia, quibus, ut eſt dictum recuperare ſalutem potui. Docui Actorum primo quare Chriſtus talem eligere diſcipulum proditorem futurum voluerit.

Qui edebat panes meos.) Hieronymus, *qui manducabat panem meum*. Symmachus, σιτοδεῖαν μοὶ ἄρτων ἐξῶν, *Comedens panem meum*. Hebraice quoque numerus ſingularis eſt לחמי *lachmi*, & Chriſtus citat *d*, *qui manducat mecum panem*: & Tertullianus *e*, *qui mecum panem edit*. Origenes *f* ait, apud Joannem hunc locum tranſlatum παραφράσεως. Non eſt ergo quare vim Lyranus faciat in panibus corporali & ſacramentali, quia corpus Chriſti cum aliis ſumpſerit. Sumpſiſſe Judam cum ceteris corpus Chriſti docent Dionyſius *g*, Origenes *h*, Nicephorus *i*, Algerus *k*, Hugo *l* de S. Victore, Rabanus *m*, Laurentius *n* Juſtinianus, Beda *o* Chryſoſtomus *p*, Hieronymus *q*, Auguſtinus *r*, Leo *ſ*, Remigius *t*, Haimo *u*, Bernardus *x*, Thomas *y*. Theophylactus *z*, Cyprianus *a*, Theodoretus *b*, Cyrillus e Jeroſolymitanus, Euthymius *d*, Cyrillus Alexandrinus *e*, Eugenius *f* Papa, Ambroſius *g*, Juſtinianus *h* Imperator, ut alios omittam, ac Eccleſiæ ſenſum ita canentis:

Cibum turba duodena
Se dat ſuis manibus.
Et,
Turba fratrum duodena
Datum non ambigitur.

Ratio præterea ſuadet: quia ſi non peracta cena Judas exiiſſet, proditionem prodidiſſet quam omnino cœlatam volebat: Item quod Lucas inducat *i* loquentem de Juda Chriſtum tamquam eo præſente. *Hic eſt calix novum teſtamentum in ſanguine meo, qui pro vobis fundetur. Verumtamen ecce manus tradentis me, mecum eſt in menſa*. Marcus *k* etiam ſcribit quòd *ex calice* concrato *biberunt omnes*. Indicat quoque Petrus *l* initiatum Judam ſacerdotio ſuiſſe, citans illud, *Epiſcopatum ejus accipiat alter*.

Plura de noſtris Maldonatus *m* & Salmeron *n*. Quamvis hic inclinet in oppoſitam ſententiam, quam judicio equidem non improbabilem, nec à teſtimoniis & ratione deſtitutam ſed aliam probabiliorem, quæ placet etiam Toleto *o* & Suarez *p*. Ex enarratoribus loci præſentis apertè idem docent Euſebius, Bruno, Lyranus, Michael Aiguanus, Valentia & Auguſt. in Joann. *q*. Ceteri ferè tantùm de conſortio menſæ in genere: vel ſpiritualis panis, ut pro doctrina ſumitur: de quo ſolo Ambroſ. & Origenes in Joann. Heſychius, Chryſoſt. Auguſtin. Ruffinus & alii Latini, de panis buccellam quam intinctam in catino præbuit *r* Judæ Chriſtus. Cyprianus *ſ* quoque in Symbolum, Iſidorus, Græci duo ultimi Dominicum vocant panem, quaſi ſcilicet fuerit conſecratus, & Euchariſtiæ, de quo etiam Jacobus Janſonius intellexit Auguſt. Non ſic id veriſimile neq; enim ſimplici abſolutoq; nomine *panem* Chriſtus appellaviſſet: non intinxiſſet quoq; Euchariſtiam: oppoſitum item docet idem Auguſtinus *t* perſpicuè; ſed & Concil. Braccarenſe III. *u* Julius *x* Papa I. quem citat Gratianus *y*. Ivo *z*, Bucardus *a*, præterea *b*, Beda, Thomas *c*, Laurentius *d*, Juſtinianus *e*: Origenes, etſi

meminit alterius opinionis, affirmate non audet, Quum autem eamdem innuit Augustinus *a*, & Cyrillus *b* Alexandrinus, aut volunt dumtaxat significare, paullo ante hoc tempus usitatæ cœnæ, post legalem, præbitam Eucharistiam Judæ: aut per intinctum panem significatam esse fictam communionem sacrilegamque Eucharistiæ perceptionem ejusdem Judæ. Quare quando Christus dixit, *qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet*, *c* nihil aliud sic loquens indefinitè voluit, quàm unum aliquem ex numero convivarum, sive unum quempiam minimè extraneum, ut exponere Tertullianus *d* videtur, proditionis auctorem futurum, ad rei de qua priùs meminerat indignitatem exaggerandam. Id quum adhuc anxios haberet convivas, ac de se quisque, num is ille esset, percontaretur, & in his etiam Judas, nec satis intelligeretur certus auctor, etiam si respondisset Christus, *tu dixisti* e ambigo nimirum sermone: Joanni secreto interroganti responsum in quem quoque est à Christo illum denique esse cui intinctum panem porrigeret *f* moxq; post buccellam in communi & laica cœna datam (etsi datam Baronius *g* credit in legali, refutatus à Suarez *h*) quòd tot signis notatus, tot beneficiis delinitus non resipisceret, introiviſſe dicitur Satanas in Judam, eique Christus dixisse apertis jam verbis, ut omnes intelligerent, *quod facis fac citius*; quamvis nec tunc assequerentur de proditione eum loqui *i*, tandem continuò post eamdem acceptam buccellam exiviſſe, quo tempore ultimum illum suum prolixum sermonem Christus exorius est absente Juda.

Hæc accommodatior mihi visa ratio intricatam non nihil historiam digerendi, u bi sententiæ quoq; plurium acquiesco, non propriè verbis hilce nostris quæ citavit Christus, panem divinum denotari; sed quòd sua Christus mensa cibitque dignaretur futurum proditorem suum, vel quòd etiam signum illud benevolentiæ datutus esset, illo maximè tempore quo seclus proditor anhelabat, ut intinctam daret buccellam, intinctumque panem in paropside, seù catino, hocque vel communi, unde omnibus, ut in rotunda fit mensa, gustare fas esset, vel proprio, quo Christus uteretur, fortassis cum Petro, Joanne, ac Juda ipso, quum nullo aliàs inter se ordine Apostoli sedere solerent. In convivio proditio scelceratior, ea nimirum in re quam ab eximio signo charitatis ἀξιόπιστον quoq; veteres nominabant. Erat id convivium præsertim post sacrum Eucharistiæ, sicut & tùm Gentiles tùm Hebræi inter sacrificandum epulari consueverant, ut mutuas alerent amicitias, & charitatem etiam communem adversus Deum. Strategemate quidam usi sunt, ut convivantes adorirentur hostes. Refert de Marcello Syracusas ita capiente Frontinus *k*: quod Machabæos quoque feciſſe proditum *l* est: notumque Ablalonis proditorium epulum *m*, ut parcam nunc profanis historiis adeo multis & obviis: Aliqui præcipuos amicos interfecerunt in convivio, ut Alexander vinolentus. Crimen majus convivialis capere occasionem familiaritatis ad prodendum, hoc est, quod hic exaggeratur, sicut & Christus Judæ objecit, quòd amicus & amico osculi signo se proderet: quemadmodum etiam Bruto Cæsar, καὶ σὺ τέκνον; *Etiam tu fili mi?*

Hoc Ambrosius versiculo, similque ex Psalm. LIV. *n* quem antea recitavimus, ait nos benè uti adversus eos qui necandos esse crediderint cum quibus videntur epulati. Subdit, Gentiles hoc custodire hostes, plerumque latrones etiam, ut pareant iis cum quibus recordentur se iniisse convivium; feras ipsas pabulorum societate miteiscere.

Mitto mysticam rationem intincti panis porrecti à Christo, & Judæ priùs intingentis manum in catinum, ut catinus, designet fragile corpus Christi; liquor inclusus seu condimentum, sanguinem fundendum: intinxisseChristum manum in sanguine proprio, quia se ipse obtulit ut aspergeret nos ac redimeret Judam, quia factus *vir occisionis*, prodendo Christum.

Magnificavit super me supplantationem.) Hieron. *Levavit contra me plantam.* Alii, *magnificavit adversum me calcaneum*, calcem, pedem, ut sit pars pro toto: & sensus, sublato pede calce petivit me, contumeliosè tractavit, magis ac magis impetivit ac insultavit; Aegregiè strenuèq; insidiatus est. Alienior à proposito interpretatio, cujus meminit Vatablus, *magnificeis passus suos*, hoc est, dignum me non habuit quem invideret. Nec satis rem exprimit, *qui sunt insidiis contenti*, aut dolo, ut etiam Paraphrasis Chaldæa, quæ usurpat חבכמת *chacchamah*, *sapientiam*, ideſt, astutiam in procedendo. Duplex latet in supplantatione vel calcaneo in עקב *hheben*, licèt *insidias* quoque præterea significet, & in πτέρνη vel πτερνισμῷ similitudo. Altera petitur à colluctantibus aut concurrentibus, quando unus inter alterius tibias calcaneum insinuans cadere compellit, vel certè calcaneum ejus calcans, in terram prosternit. Altera ex juramento calcitrante etiam contra curatorem & herum suum. Legunt alia Psalteria Latina & Ambrosius, Cassiodorus, Cyprianus *o*, Isidorus *p*, *ampliavit adversum me*, vel, *super me*, *supplantationem*, Augustinus, *ampliavit super me calcaneum*. Tertullianus *q*, *levabit in me plantam*. Hieronymus in Ezechielem facit mentionem utriusque lectionis, *magnificavit super me supplantationem*, five calcaneum, hoc enim, inquit, Græcum πτέρνη significat. Verùm non LXX. qui πτερνισμὸν, qui significat supplantationem, sed Aquila usurpavit πτέρναν, juxta vim Hebraæ vocis, ut refert hoc loco Eusebius *r*, dicens, Joannem Evangelistam tamquam Hebræum secundùm Hebræos scripsiſſe, Christum dixiſſe *πτέρνα, calcaneum, qui manducat mecum panem, levabit contra me calcaneum suum*, quod tamen Origenes, ut priùs dixi, ait à Joanne recitatum παραφραστικῶς. Idem Eusebius *r* ex Symmacho recitat παρεμελώπισε μὲ, *contra me magnificatus est*. Ambrosius etsi legit *ampliavit*, monet tamen Græcè legi ἐμεγάλυνεν, hoc est *magnificavit*. Porrò eleganter valdè de hac Judæ supplantatione ac multis verbis (quorum contractè sententiam non possum quin hic ponam. Narrat se puer quum esset, athletam vidiſſe quum eliſſe adversarium, frontem ei percussiſſe calcaneo, quod signum fuit quòd insultaret victo: sic Judam insultaſſe Christo, ac se jactaſſe. Et illi antea lotos pedes à Christo quos inquinavit perfidia. Serpentis mortem excepiſſe calcaneo, sicut Adam vulneratus in eo fuerat *u*, quia super se levaverat illum, Judas super Christum. Judam levaviſſe calcaneum fraudulento osculo ac serpentino & venenato, sicut se Etau querebatur bis à Jacob fratre suo supplantatum *x* Christi calcaneum dumtaxat ab hoc serpente vulneratum, non caput, ideſt, non divinitatem sed solam humanitatem: *caput* enim *Christi Deus* *y*. Caput verò Judas suum informis laquei nodo ligavit, ut remedium sibi salutis auferret. Judæ convenire posse vaticinium de Dan, qui comparatus est cum serpente mordente calcaneum *z* equi, ideſt, Christi, de quo *equum* aptè dicit demonstrat satis prolixa oratione. Conveniunt fere omnes, hac formula vafrum consilium ac fraudulentum significari.

Magnificandi, verbum quod etiam propriè Hebr. הגדיל *higdil* valet magnam denotat calcitrationem, graves insidias, fraudes ingentes, concilium pernicioſiſſimum, voluntatem quàm maximam nocendi, quasi pedem extollendo, quod *magnificare* validiùs est conculcare ac atterere, atq; cum contemptu majore *a*. Calce abjicere contemptum designat, & *conculcare* dicuntur aliqui non victimas alias, ut filii Heli *b*, sed Christi, atq; sanguinem ipsius *y*. Dolo, fraudibus, fallaciis, insidiis prodere potiſſimùm significatur *supplantandi* verbo; sic de Jacob præter allata testimonia alia quasi alludendo dixit Isaac, *Venit germanus tuus fraudulenter, & accepit benedictionem* d. Tum Etau, *Justè vocatum est nomen ejus Jacob*: *supplantavit enim me in altera vice* e: Et apud Jeremiam *f*, *omnis frater supplantans supplantabit*, *& omnis amicus fraudulenter incedet*. Scribit Cicero *g* dixiſſe Chrysippum, quòd qui stadium currit, eniti & contendere debet quàm maximè possit ut vincat: supplantare eum qui quum certat, manu depellere nullo modo debet.

Quare Christus permiserit se prodi ab Apostolo causas Hugo Card. dat quinq; ut diceremus nos non ponere spem in homine *h*: non credere nos homini: perseverationem *i* pati etiam à domesticis: quum *non sit servus major Domino suo* *k* cavere ab amicis & familiaribus *l*: quòd tales efficaciores sunt ad nocendum *m*. Addit Augustinus *a*, ut doceremur improbitatem ferre malorum & cum illis vivere. Thomas *b*, quod status dignitas non sanctificat hominem, sed, ut ait Hieron. *c*, non statim qui eligitur, tentari non posse, nec perire, sed suo polse vitio corruere, ut evenit etiam in Saule, sive per liberam voluntatem, ut scribit Euthymius *d*, sive per negligentiam & pigritiam, ut Chrysost. *e*. Adde, ex parte Christi, ut nec expers esset acerbissimæ hujus injuriæ, & ut quemadmodum pro vili pomi pretio, & *gratis venumdati* f fueramus per fraudem à diabolo; ita mortem oppetere proditione venditus, parvaq; pecunia traditus. Legendus etiam Ambros. *g*, qui docet, quod electus est Judas, non per imprudentiam, sed per providentiam, ut jus virtutis innotesceret, quam nec adversarius minister infirmaret: ut pateretur Christus periclitari magis apud nos judicium suum quàm asfectum: ut qui susceperat hominis fragilitatem aliasq; infirmitates, ferret etiam se deseri, prodi, tradi ab Apostolo: ut tu quoque à socio desertus, à socio proditus, moderatè feras tuum erraſse judicium, per iisse beneficium.

Ricardus de S. Victore *h*, inregrum verum istùm declarat. Distinguit in eodem homine duplicem hominem cum Apostolo *i*, interiorem & exteriorem. Tunc docet hic interiorem conqueri de exteriore. Corpore castigato & in servitutem redacto *k* pacem redire, ut possit interior exteriorem vocatè hominem pacis suæ. Dum vita superest, nemini umquam de pace suæ carnis confidendum, quamvis ejus stimulus quiescat, quamvis ei plenam securitatem promittat, quamvis edat panes suos panes nimirum doloris, ut quæ ille dolet, hic defleat: fieri polse ut postquam ei talem pacem exhibuit, postquam ei bonam ipem tribuit, postquam doloris sui panibus participavit, iterum contra se insperatè homo ille pacis insurgat, imino jam de tranquillitatis suæ statu dicat, *Magnificavit super me supplantationem*: Majoris reatus esse professionis votum peccare: Quotiescumque aliquem sua caro ante votum in peccatum dejecit, toties utique eum supplantavisse: sed quem post factum votum superat, super illum absque dubio supplantationem magnificare.

Imitari Ricardum Philippus Greveus *l* videtur, exponens de illo qui post pœnitentiam & quasi pacificationem cum Deo, relabitur in peccatum. Persequitur ad hoc propositum Ablalonis exemplum: qui postquam rediisset cum patre in gratiam defecit, ac ei bellum movit. Totus sane sermo subtilis & pius, at brevitati parco, tu ne parce lectioni si cognoscere studes. Parco in his etiam quæ attinga de mysticis amicorum tùm quærimoniis, tùm precibus. Bonaventura in brevi illo suo Commentario redegit in summam eumdem Ricardum. Sed auctoris nomen & ille & Philippus reticuerunt.

Vers. 2.) Tu autem Domine miserere mei, & resuscita me, & retribuam eis.

IN tot malis insidiis constitutus, quas dixi, nullum præsentius reperio remedium, quàm ut à te supplex implorem misericordiam, ut depressus, dejectus, prostratus, exiſtam, erigar, revivisca m, vires colligam robur comparem, tunc adversariis victas ac meritas reddam tuo nomine pœnas. Intelligunt illi quàm iniquum esset verbum illud quod usurpant insultando, *Numquid* m *qui dormit non adjiciet ut resurgat?* Potes non in lectulo solum decumbentes reddere lospites valenteiq; verùm etiam vita functos jamq; sepultos, denuo excitare ad vitam. Id facturum te confido, enixè ut facias peto. Si feceris, auctore te faciam me tam iniqua deinceps obeant consilia, vel certè pœniteat iniviſſe ac impleviſſe. Orantem hic pro sua Christum resurrectione agnoscunt ferè omnes, proq; amplissima in scelo & terra potestate, ut periequutores atq; crucifixores suos, aut Apostolorum convertat prædicatione, quod contigit aliquot millibus post Pentecosten *n*, quo pacto hunc locum exponit Ambros. loquens de tempore extremo quando *Israel salvum fiet* *o*: aut in perfidia obstinato animo perseverantes Romanis tradat, partim tru-

*Acidandos partim servitute & exilio longissimo mulctandos; qua ratione Augustinus *p* (qui notat Judæos Christum suum sperare non moriturum *q* & alii) Ambr. verò iterum de iisdem qui florentis Ecclesiæ processibus cruciandi sint, & cogniturí quæ pœna perfidiæ sit quum adverterint qui fidei sit splendor & gratiæ. Cy.. amplectitur sensum de excisis per Roman. Judæis, idq; veluti præcipiente Christo, ut Deus esset, qui se dicit retributurum tamquam judicem, quum ut homo pro resurrectione esset precatus. Eadem sententia Euthymii, Eusebii *r*, Nicephori, Thomas addit retributionem damnationis æternæ.

Docui aliquoties minaces preceps plerumq; pro vaticinatricibus poni: tametsi justè quoq; possit quis alteri minari ac vindictam repetere: multo autem magis Christus, in quem nulla cadit perturbatio. Illud præterea constituturum non semel, orationem Christo convenire ut homini, nec non ut abalio resuscitetur, tamquam à principali caussa: licèt ipse se velut instrumentalis Physica resuscitaverit quemadmodum antea alios, & tot alia miracula edidit: ut autem consubstantialis Patri per eamdem infinitam virtutem per se & principaliter: dixit enim *solvite templum hoc* *s*, &c. & *potestatem habeo ponendi animam meam & iterum sumendi eam*. Ambr. in hac eadem oratione Christi, notat ab eo factam, ut formam nobis daret misericordiam à Deo & resurrectionem de Deo sperandi. Deinde resuscitari sibi postulari Matthiam in locum Judæ, ut Apostolicus numerus impleretur, & subrogaretur filius salutis in locum filii perditionis. Tertio poscere corporis sui, quod est Ecclesia, resuscitationem, & ut pro interitu populi Judæorum infidelis cujus typus Judas, Ecclesiæ gratia sibi resurgeret, juxta illud ex Canticis *u resuscitaveritis & resuscitaveritis charitatem*. Duos postremos dicendi modos ex Didymo mutuatus Ambrol. videtur, Hesychius & Chrysost. *x* sub persona nostra, nobisq; orari à Christo dicunt: promitti autem quod malorum vice bona sis retributurus & fedditurus his qui mala pro bonis reddiderunt. Valentia interpretatur de retributione, tam ut in bonam partem sumitur, quàm in malam. Est sane *retribuendi* medium verbum, ut Ambrol. quoq; monet, ac sine dubio nunc accipi debet de malis & supplitiis. Ignatius *y* hujus loci testimonio confirmat resurrectionem Christi, simulq; adfert velut respondentem huic orationi Patrem in alio Ps. *z Exurge Deus, judica causam tuam, quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus*. Isidorus *a* præterea profert ad idem hunc tamquam clarissimum locum.

Tu autem) Hieron. *sed tu*, ואתה *veathah*. Hanc vim habet interdum servilis littera (ו) cum sceva, significans primario, *&*.

Misereor mei.) ἐλέησόν με. Synonomo utitur verbo Symmachus οἰκτείρησόν με. Etsi hoc paullo significantius magisq; patheticum, indicans commotionem visceram.

Resuscita me.) ἀνάστησόν με. Idem valet, ἀνάστηθί με, apud eumdem Symmachum. Hieron. *leva me*. Alii, *erige*, restitue, eleva, exalta, fac surgere. Chald. *fac me surgere ab infirmitate mea*, אוקימיניממכור עי *ekemeni min marhhi*. Retinenda propria significatio *resuscitandi* pro vera Christi resurrectione, ne quis abuentes *infirmitatis* voce de Davidis morbo tantum interpretetur. Trevetus exponit *sublevа me*, supporta, juva in decreto meo de Salomone ut regnet, & reddam his qui voluerunt impedire, quemadmodum Joab, & aliis, quos moriens præcepit Salomoni ut occideret *b*.

Et retribuam eis.) Hieron. *ut reddam eis*. Augustin. *& reddam eis*. Eadem littera servilis (ו) ad hoc etiam servit aliquando, nempe ad assignandam ætiologiam sive caussam. Eamdem expressit Symmachus, ἵνα ἀνταποδῶσιν αὐτοῖς, & Apollinarius, ac simul quid importet retribuere.

ἵνα σοι σὺν δίχα δοί' ἰῶ,
ut ipsis dignadem.

videlicet meritas pœnas, ut priùs dixi, licèt medium quoq; verbum esse retribuendi ἀνταποδίδωμι שלם *schellam*, docuerim, & nonnullos id in ncliorem partem accipere. Rectè autem Cyrillus, Euthymius, Nicephorus,

notant supplicasse Christum ut hominem, *miserere mei, & excita me; & resuscita me*; hic ut Deum cum auctoritate dicere, *retribuam eis*, non vero (retribues.) Hieron. in Commentario legit, *retribuam illi*, & de damnatione Judæ in futuro judicio interpretatur, qui ante resurrectionem Christi, periit laqueo: fortassis intelligit damnationem publicæ sententiæ, & pœnas in corpore per resurrectionem recuperato. Thomas refert, in versione Hieron. legi, *retribuam tibi*: quasi dicat Christus resuscitatus, adducam multos ad cognitionem nominis tui: apud nullum reperi ita vertisse Hieron. Non est liberæ Hugoni Cardin. optio optativum vel indicativum modum sumendi: hujusmodi, futurum tempus est Græcè & Hebr. ἀνταποδώσω & אשלמה *aschallemah*. Vim facit idem in compositione verbi, afferens neicio quam tropologiam. Tu si lubet lege. Similis est ei quam prius indicavi de lapso peccatore adhuc redeunte ad pœnitentiam: Allegoriam item de Christo tradit, in hac vita tribuente, in futura retribuente.

Versus 12.) In hoc cognovi quoniam voluisti me, quoniam non gaudebit inimicus meus super me.

Versus 13.) Me autem propter innocentiam suscepisti, & confirmasti me in conspectu tuo in æternum.

SCio quia tu semper me cupis ritè te deprecantem: sed hujus nunc judicium rei ac amoris erga me tui singularisque benevolentiæ hoc est, quod inimicis meis ansam præbere noluisti ut pro voto suo de mea gloriari morte, aut insultare mihi diutius possent. Favisti perspectæ tibi satis innocentiæ meæ, propterq; illam vel uti prehenta mea manu de gravissimis periculis liberasti atq; sub tua cura, & providentiæ tuæ perpetua præsentia firmiter protexisti, ac protecturus es, quoad vivam, donec ex hac extractum vita, perpetuo apud te constituas fruiturum, tempore suo, visione divini conspectus tui. Id intelligit de irrito consilio Joab pro Adonia. Trevetus contra Salomonem; deq; stabilito solio David, in eodem Salomone, posteriſq; ipsius. Sub hoc autem typo, quod absolutè ceteri de Christo, cujus non prævaluerunt inimici, tùm dæmones tùm homines, sed consuli sunt priores, posteriores miserè perierunt, ut Judas aliique, confirmata in perpetuum gloria Christi, nec non Ecclesia sub continua Dei tutela & protectione. Nam quod attinet ad gloriam animæ, Deiq; visionem, nullo umquam puncto temporis defuit animæ Christi: Judæi irridentes crucifixum, nunc inviti cernunt gloriam ejus per totum mundum.

Accommodatius sen fus.

Accommodationis sensu satis aptè transferri hæc ad immaculatam B. Mariæ Conceptionem possent, ut gratulans Deo diceret, propterea se illi adeo charam, quod non permiserit ut ullo umquam puncto temporis humani generis inimicus gloriari posset, ac ei consulta-
b in fest. concept. cons. 4 re illam sub ipsius ditione fuisse, ac idcirco etiam ob innocentiam sciliçet tantam suscipere se dignatum in matrum, atq; maximis gratiæ muneribus ornatam, sic in perpetuum stabilire, ut ab iis numquam excideret; nec levissimum ullum omnino peccatum admitteret. Valde profectò probabilis ratio, quum talem sibi Deus matrem præparare potuerit, etiam voluisse, ac ita sibi totam vindicasse, ut ab omni in perpetuum jure dæmonis liberaret. Cui, nisi præveniendo liberaretur, obnoxia erat ac subjicienda fuerat. Christus semper fuit Deus, nec extitit humanitas priusquam uniretur divinitati, ut propter innocentiam susciperetur, quum inquam non fuerit antequam susciperetur. Deus matrem talem fecit qualem dixi, ut ideo sibi matrem elegerit, seu quia volebat eligere, matrem talem fecit. Vidi postea id placuisse Philippo Diez, non illaudato temporis nostri Ecclesiastæ *b*, sed quod instituti nostri est prosequamur.

In hoc cognovi quoniam voluisti me.) Hieron. quod *velit me*, Chald. *quod gratus tibi sim*, aut, fuerim צויום אתרעיתבי *arum ithrahhaithbi*. Idem est quod *complacere aliquo* εὐδοκεῖν τινί, sicut de filio Christo dixit Pater *c* & quod *complacuit sibi in illo anima* ipsius *d* Symmachus διὰ τοῦτο ἠγάπησέ μου ἡ ψυχή μου, *propter hoc cognovit quod voles me*: Minime dubium ac certissimè signum Christus editum a Patre amoris quo prosequeretur ipsum significat, quod eum suscitaverit, hac ratione non sinens ut gauderent de interitu illius qui occiderant, sicut gaudebant quum occiderent. Sic prædestinatum Paulus *e* Christum scribit filium Dei in virtute, secundùm Spiritum Sanctificationis, in resurrectione mortuorum, idest, quando suscitavit eum à mortuis. Hoc signum, quod sibi dari non egebat Christus, amoris paterni, de quo amore nec dubitate poterat, dedit ipse quærentibus cur ejiceret vendentes & ementes de templo, *solvite templum hoc f, & in tribus diebus excitabo illud*: quasi diceret pertinere munus ad se domus paternæ: quia si corporis sui sacratiorem domum triduo excitaturus esset ac immortalitate quodammodo purgaturus & sacraturus, longe facilius ei esset profanationem externi materialis prohibere, in quo Pater suus Deoq; ritè deberet. Resp. iterum Christus aliis signa petentibus, non aliud dandum quàm resurrectionis admirabratæ in Jona, qui de Ceto prodiit post triduum incolumis; non solum quia nulla in re divinam virtutem æquè ut in propria resurrectione, cujus nulla creatura alia causa fuit, declaravit: ita respondit, ut Rupertus *h* placet, unde peculiariter de hac die canitur: *Hæc est dies quam fecit Dominus*. Sed malignæ quæstioni nolluit aliter satisfacere, ut ait Cyrillus *i*, quàm rejiciendo ad finem ut nimirum finem expectarent, ex fine judicarent, quoniam improbus *ab eventu facta notanda putat*. Quod ergo hic dicit *in hoc cognovisse*, significat hoc nobis Deum signum dedisse manifestissimum, ut quod notissimum Christo erat nobis innotesceret & adversariis ejus. Unde & reipsa per prædicationem potissimùm de resurrectione Christi conversi sunt initio tot Judæi, & postea Gentes omnes, ut docuimus in historia Apostolica. Christus ipse prædixit quum exaltaveritis filium hominis, tunc *cognoscetis quia ego sum* κ. Quando Deus dixit Abrahæ. *Nunc cognovi quod timens Dominum* l, voluit significare in hoc dedisse apertissimum signum reverentiæ, amoris, obedientiæ; quum probè sciret Deus timeri se ab eo.

Quoniam non gaudebit inimicus meus super me.) Hier. *quia non insultabit inimicus meus mihi*. Ambros. *non lætabitur*. Symmachus qui prioris vertit at. *propter hoc cognoscam*, &c. subjungit ἐὰν μὴ κακολαλήσῃ ὁ ἐχθρός μου *si non maledicet hostis meus*. Alii, *quoniam non insultabit*, vel, *quum non jubilaverit*, vel, *quum*, seu, *quia non clanget*. Quod vincentium est, ac triumphum pœnæq; cantantium. Id valet אריעיע *lo igariahh*, Chald. *non roborabitur* aut *invalescet* לאיתגבר *la itheguar*. Porrò vel priùs membrum, ut notat Thomas, est argumentum istius, ita ut ex eo quod consideret se gratum Deo, colligat aliud; vel è contrario causa illius sit hoc, quia inimicus non poterit gaudere super ipsum, inferat se propterea cognovisse, idest, experimento compertisse, aut cognoscere feciſse, aut in aliis seu per alios cognovisse, tamquam per membra, quod charus Deo esset. Inimicus autem non unus dumtaxat Judas est, sed plures. At nec Judas quidem eo modo quo Thomas docet, volens de morte Christi gavisum, de resurrectione contristatum. Nisi contristationem intelligat in inferno, quia secundùm probabiliorem sententiam, laqueo periit antequam Christus resurgoret, ac forte etiam priusquam moreretur: *Ne lateris inimica meum super me, quia cecidi; consurgam* ti. Quem Micheæ locum ad hoc propositum erat Ambr. Thomas, Hugo & alii. Quanta veto molestia ex hostium insultantium clamoribus, gestibusq; percipiatur, vidimus non semel in superioribus Psalmis, ac aliquos quidem propria sibi manu conciscere mortem maluisse quàm ejusmodi exprobrationes ferre. Quid erit damnatis in judicio?

Me autem propter innocentiam suscepisti. (Hieron. *Ego autem in simplicitate mea adjutus sum à te*; Symmachus etiam & Aquila pro nomine ἀκακίαν, habent (simplicitatem,) & pro verbo ἀντελάβου, utitur verbo ἀντέσχῃ, hoc pacto, ἐγὼ δὲ διὰ τὴν ἀκακίαν μου ἀντέσχῃ. Quod verbum Jo: Drusius in imperativo expoluit, *complectere*: quum sit indicativi modi, sicut & aliud ἀντελάβου aoristus secundus, in imperativo deberet esse ἀντέχε ut & ἀντιλάβου. Alii ex Hebræo, ואני נתמי תמכת בי A *vaani betummi tamachtha bi, & ego in perfectione mea sustentasti me*, vel, ut ego, nempe obiecro, ut sustentes me in integritate vel finceritate mea; vel, ut ego studebo nimirum aut studui vivere in sinceritate mea, & merui, propterea sustentabis aut sustentasti in vita, aut animum, ne variè agitatus à recto cursu deflectere: vel, ut ego in integritate mea, me non ab uno tantùm periculo liberasti, sed ab omnibus, quod est integrè liberare, aut quum omnia mihi essent integra, beneque res meæ haberent, tu ille eras qui me sustentabas quod & nunc facis: vel ego autem, scilicet cognovi, aut jubilabo, gaudebo, &c. quoniam in innocentia mea sustentasti me, aut, sustentatus in me, hoc est, semper partes tuas defendi, ita quodammodo asserere merito posses (quod non ego de falsis amicis) te in me, speraviſſe, mihique fidiſſe. Sunt hæc omnia satis probabilia & commoda, & verum est etiam pronomen *ego* aliquando vacare, vel Hebr. idiotismo idem valere, *& ego*, quo *& sive*, *sed me*, vel reticentiam esse in qua quidpiam supplendum sit. Verùm simplex sensus, ut se David & Christus dicat propter innocentiam, integritatem, simplicitatem, quæ omnia Hebræa vox, ut sæpè dixi, significat, susceptum, sustentatum, adjutum, quod valere Græcum ἀντιλάβεσθαι, aliàs quoque monui, & תמך *thamach*. Magna supplicans utitur libertate Christus, ut sibi ipsi innocentiæ testimonium exhibeat, inquit Eusebius *a*, tametsi superiùs dixit *sana b animam meam quia peccavi tibi*, loquens de hostris quæ suscepit in se. Theodoretus & Basilius notant hìc sermonem haberi à natura assumta: nusquam enim Angelos, ut ait Apostolus *c*, Deum apprehendiſe. Si Latinè scripsiſſent, videri possent vim feciſſe in verbo *suscipiendi*, sed non id significare ἀναλαμβάνειν sed verum ἀντιλαμβάνεσθαι. Hebræum verò תמך *hamach sustentationem* quidem quæ ficri per hypostasim divinam posset, intelligi, non autem assumptionem. Cyrillus videtur legisse in imperativo ἀντιλάβου: explicat enim, Christum nobis implorare susceptionem ac defensionem. Chrysostomus Hesychius *susceptionem* accipiunt pro exauditione. Exaudium verò Christum tamquam Pontificem, qui propter innocentiam sacrificaverit, non pro se, sed pro aliis, & ideo maneat sacerdos in æternum, ut ratiocinatur Paulus *d*. Eusebius *e*, & Ambrosius *Innocentiam*, Græc. *e*, ἀκακίαν, spectant in eo quod nulli Christus noeu sset, in pathione autem summam patientiam retineret, agno & ovi similem, non maledicens, non comminans, sed tacens, & pro crucifixoribus orans, ut Isaias *f*, Petrus *g*, & Evangelia testantur. Integritas fuit, ut Augustinus loquitur, sine peccato, redditio sine debito, flagellum sine merito, susceptio, ut ait Ruffinus, tamquam curantis ægrum medici. Sed Ambrosius elegantissimè ea de re differit, susceperitne Christum ab utero susceptum *h*, qui ab omni concretione generationis humanæ mundus est natus; in resurrectione, quia nulla eum offensio prolapsionis aspersit; in ascensione quia immaculatus ad patrem redit à quo immaculatus exivit, quando descendit in terras, & ei sic resurgenti & ascendenti dixit, *Filius meus i es tu, & ego hodie genui te*, de quo loco consule dicta in Commentario nostro. Hieronymo ultimo modo *susceptionem* accipit; quum scilicet in assumta carne Christus in quam locutionem passus fuerat pro nobis, susceptus est in cœlestibus. Thomas, non intelligit locum istum de assumptione in unitate personæ, quia illa assumtio non fuit ex merito ipsius hominis Christi, sed ex mera gratia; sed de susceptione ab inferis, qua resurrexit, pro ut etiam Psalm. CXL. *k* dicitur: *Tu autem Domine susceptor meus es*, suscipiendo seu educendo ab inferis animam, carnem de sepulchro.

Ratio quæ movit nonnullos ut quod antea attigi, ad B. Christi matrem immaculatè conceptam transferens istud testimonium; quia neque Christo satis neque Davidi propriè conveniret, non habet adeò magnas vires si *susceptionem* interpretemur aliis modis priùs quoque dictis, qui aptè quadrant in Christum. Quod si de susceptione per hypostaticam unionem intelligeremus, exponi posset, quod naturam humanam, vel, ut etiam in Cantico Ambrosii atque Augustini est, hominem, ut homo sumitur pro natura, sine creata propria personalitate, suscepit Christus, quatenùs id nomen accipitur, non ut deneminans Deum, sed ut significant Deum cum præcisione à natura humana propter innocentiam, non quasi hæc præcesserit in Christi natura humana, quæ numquam fuit absque hypostasi divina, vel quasi fuerit ut antecedens causa meritoria, quum meritum sit actio jam subsistentis. Sed quia hæc innocentia fuit in ea natura, fuit jam unita cum divina, jamque in illa subsistente per infusionem gratiæ sanctificantis, ut magis convenienter intelligeretur suscepta & assumta ad unionem hypostaticam & ut magis intrinseco atque connaturali modo sancta esset. An porro de absoluta potentia potuerit Christus mereri suammet incarnationem, ita ut vellet Deus conferre humanitati gratiam unionis veluti sub conditione ac dependenter ab operibus meritoriis ejus futuris, & in præmium illorum, & antecedens unio non esset per modum gratiæ gratis omnino datæ, sed per modum antiquatæ solutionis, ad eum modum quo Rex tribuere potest arma equumque: an hoc inquam concedi posset scholæ relinquo. Suarez *l* noster affirmantem sententiam non improbabilem esse vult. Quærquoque posset an vi solius unionis hypostaticæ sit innocens anima Christi, ut implicet non ita esse vel aſsumi cum peccato, illo remanente. Opinio magis recepta negat posse non esse sanctam seu posse peccatum remanere. Nec hìc errores nobis confutandi Photini, Nestorii, Cerinthi, aliorumque Christum prius tempore extitisse, ac per sua merita unionem sibi meruisse; quam etiam accidentalem dumtaxat faciebant: vel Origenis *m*, qui scripsit priùs creatam Christi animam, & per bona opera meruisse incarnationem. Cæcum vocat Augustinus *n*, hujus rei & fidei ignorantia, qui ita sentiat. In priore Psalmo *o* pro ut citatur & intelligatur à Paulo *p*, dicitur, Christum ingredientem in mundum dixisse, *hostiam & oblationem noluisti, corpus autem adaptasti mihi* &c. hoc est, ubi primùm conceptus est, potentem fuisse ad redimendos nos & placandum Deum. Denique multis id conciliis definitum est *q*, ut omittam Angeli verba, *quod ex te nascitur sanctum* r, *vocabitur filius Dei*: qua item de re plura Theologi, dum vel de ordine assumtionis *s*, vel de Christi conceptione *t* disserunt.

Et confirmasti me in conspectu tuo in æternum.) Hieron. *& statues me ante faciem tuam in perpetuum*. Sic etiam Symmachus, καὶ ἐστερέωσάς με ἐνώπιόν σου εἰς αἰῶνα. De Christo ut intelligi hoc debeat, liquet ex dictis, videlicet de perpetuitate gloriæ ejus constituti ad dexteram Patris, & de Ecclesiæ immobilitate & de electorum sempiterna beatitudine, vel etiam juxta eos qui *susceptionem* pro incarnatione accipiunt, de inseparabili unione divina cum humana natura: quo pacto Chrysost. *u*, *Christus resurgens ex mortuis jam non moritur: mors illi ultra non dominabitur* x: introivit in ipsum cœlum *ut appareat vultui Dei* in æternum. Sedet à *dextris* Patris, donec hic ponat inimicos ejus *scabellum* x *pedum* ejusdem. Quem infirmavit Deus in conspectu hominum, confirmavit in conspectu suo, ait Augustinus, apud quem semper est splendor gloriæ ejus ac imago subſtantiæ, inquit Ambros. *Confortavit* Deus *ferax portarum* Ecclesiæ *a*, ut regnum illius *b* non dissipetur, nec *portæ inferi* prævaleant *c*, quia Christus nobiscum *usque ad consummationem seculi* d. Cajetan. legens *sustentasti in me*, declarat dicere Christum quod ob innocentiam perfectionemque meruerit ut Pater sustentaret mundum in ipsio ne in æternum damnationis barathrum & exitium rueret. Hoc etiam verum: sed potuit illum doctor suus Hebræus monere, phrasi Hebræa תמכתני *thamachtha bi*, nihil aliud significare quàm *sustentasti*, quia verbum illud ut & quædam alia, requirunt similem constructionem cum præpositione, quæ constructio est vice casus accusativi. Hugo Cardinalis aut Alensis annectit de prælato propter innocentiam suscepto & perservante. *Constituit ante conspectum Dei & hunc in oculis gerere*, quanti referat, aliàsdocui e. Illuminat, purificat, humiliat, exhilarat, beatificat, aliosque permultos effectus optimos operatur in nobis jugis & continua præsentia Dei, ut demonstrat Michael Aiguanus.

Errores Photini & aliorum.

Vers. 14.) Benedictus Dominus Deus Israel à sæculo & A usque in sæculum: fiat fiat.

CLarus clausulæ sensus. Eam imponit vel David suomet nomine vel Christus, vel Ecclesia, vel quilibet justus, quasi respondens benevolentiæ divinæ, de qua superiùs *a*, *quoniam voluisti me*. Si David, non solùm pro beneficio temporali, sed multo magis pro incarnatione annexisque illi mysteriis aliis, optans gratias istas perpetuas esse: Incarnationem verò quam primùm fieri. Alia ratio sic hunc terminandi Psalmum satis communis nostris, etiam non Hebræis tantùm, est, ubi invenitur finis libri primi Psalmorum, ex quinque: quia & eodem pacto terminatur Psalmus LXXI. ubi desinit secundus. LXXXVIII. ubi tertius. CV. ubi quartus. CL. ubi ultimus, cujus finis præter *haleluiah* repetitum terdecies toto illo libro, est provocatio omnis spiritus ad laudandum Deum. Verùm de hac librorum quinque partitione, & quo modo nihilominus unus censeatur, dixi in præfatione.

Negat hoc loco Thomas indicari finem libri particu- B la *fiat*, vel, *Amen*. Vult significare continuationem conformationemque voluntatis, non verò consummationem operis: Cassiodorus item negat, quia in actibus *b* Apostolorum, appellatur *Liber Psalmorum*. Ambrosius de fine cujuslibet libri mysticam rationem assignat, hujus quidem, quoniam Passio Domini de qua Psalmus iste est, finis est quadragesimæ, ut secundus liber incideret à mysteriis renovationis, & perfectiora contineret sacramenta, ut desineret in LXXI. quo regnum Christi pacificum toto orbe diffusum annuntiatur, &c. Docet præterea unum dici librum, & plures, quo modo unum & quatuor Evangelia: numerum quinarium quinque sensibus respondere, & quia sensus ut interni etiam spectari possunt unius Psalterii quod decem chordis constat, libro, illo quinque contineri.

Benedictus Dominus Deus Israel,) addit Chaldæus, *nomen benedictum nomen Domini Dei Israel*. Usurpavit illa verba Joannis Pater *e*, initio Cantici sui. Usus est iisdem David post inauguratum Salomonem filium in regem *d* qua de re, hunc Psalmum esse, antea nonnullis videri retulimus: & Salomon in dedicatione templi *e*, sicut & pater illius in solemni illatione arcæ *f*: & Hiram gratulans Salomoni consilium ædificandi domum Domino, & palatium sibi *g*. Denique omissis aliis locis si quæ sint, eadem repetuntur Psalmo LXXI. *h* & CV. *i* Benedictum verò Salvatorem Israel invocavit Judas Machabæus *k*. Augustinus & alii spectant in Deo Israel quo sit Deus minoris filii cui servit major *l* idest, Gentiles, cui Judæus, hoc reprobato, illo electo. Capitarius noster vocat Judæos qui studentibus nobis codices portent, quos ab inimicis inet oblatos proferamus contra paganos, ut de charris inimicorum convincantur adversarii. Ruffinus, Thomas quidamque præterea vim faciunt in etymo *Israel*, sed minimè verò, ut alibi à me demonstratum est, quod significat *videntem Deum*. Thomas adhuc in Deo attendit debitam ei Καρφίαν in Domino δυϑλείαν. Apollinarius notat, eum qui præmittatur nempe Christum, hoc loco significari non solùm hominem esse, sed etiam Deum, qui ante sæcula interminabilem naturam habeat. Sic loquitur D quoque de Christo Paulus *m*, *qui est super omnia Deus benedictus in sæcula*. Chrysostomus *n* testatur se voces illas, *Benedictus Deus*, fere semper habuisse in ore; feruntque Paulo Papæ IV. qui Chrysostomo addictissimus erat, familiares fuisse. Quo autem pacto benedicatur à nobis Deus jam pridem docui.

A sæculo & usque in sæculum.) Hanc item formulam, sive cum aliis legas, *à sæculo & in sæculum*, aliàs expendimus, dicentes idem valere, ac, *in æternum*, ut Ambrosius declarat, Thomas, alii. Ambrosius verò, ex infinito in infinitum, sed & Athanasius & Chrysostomus *o* explicant, à præsenti usque in futurum, ut hic ubi ex parte tantùm cognoscimur, ex parte benedicimus, ibi cum perfecta cognitione perfectè evacuando quod ex parte est *p*. De hoc etiam sæculo in quo inchoemus perseverando usque ad futurum, Ruffinus, Cassiodorus, Hugo, Remigius, Haimo, Bruno & plures.

Fiat fiat.) Græcè γένοιτο γένοιτο, Hieronymus, *Amen*. *Amen*. Prout est quoque in Hebræo, & Symmachus retinuit, ἀμὴν ἀμήν, Augustinus interserit alia, *& dicet omnis populus*, transcribens forsitan ex fine Psalmi CV. Hæc tamen etiam Paraphrastes addidit, *& dicunt justi* יימרון אריקיא *veiomerun tsandikalia*. Aquila solet reddere, πιστωθήτω πιστωθήτω, *fideliter fideliter*.

De *Amen* egi satis copiosè in extremo Epistolæ Joannis, & in cap. 10. Actuum Apostolorum *q*. Ambrosius docens, *fiat fiat*, γένοιτο γένοιτο, esse imperantis, precantis, confirmantis, & hic tertio modo sumi, maximè quia repetitio fit, ait eamdem vim habere *Amen*, *amen*, ut sicut quum Sacerdos benedicit, populus respondet, *Amen*, confirmans benedictionem sibi quam Sacerdos à Domino deprecatur. Ita in Psalmo responsum esse *fiat fiat*, quasi *Amen Amen*. Probat id, exemplis novi Testamenti, tùm verò ex Evangelio Joannis qui geminare solet, *Amen Amen*, quia inquit ipse maxime (quod & aliàs *r* annotavi) de cœlestibus & profundis mysteriis est locutus. Non video cur non nunc quoque deprecationem, votum ac desiderium denotet, quod sentit Cassiodorus, sicut & in alius Psalm. LXXI. /LXXXVIII. /CV. & in fine orationis Dominicæ *s*, cujus Hieronymus vocat signalem, & in fine præterea benedictionis, super quam etiam idiota teste Paulo *t*, illud dicebat. Denique in fine maledictionum, ad quas ut habetur in Deuteronomio *u*, populus respondebat *Amen*, ut superfederam aliis exemplis. Nec obstat geminatio vocis, quia quum benediceret Esdras Domino Deo magno, respondit populus bis, *Amen Amen*, elevans manus incurvando se, adorando Deum prono corpore in terram *a*. Utrumque significatur, & confirmatio quod sit benedicendus semper Deus, & voluntas ut omnino ita fiat. Cajetanus in repetitione ne tat satietatem animæ & corporis in resurrectione, aut laudationem sinceram Dei internam & externam animo & ab aliis quæ in ovili cœlesti: B uno, in Ecclesia de Judæis & Gentibus, quos Remigius nominat priorem populum. Ludolphus omnes. De eadem particula *Amen* copiosè tractat Benedictus XI. *b* illud etiam observans de repetitione ipsius apud Joannem quod ante dixi. Præterea Urbanus Papa IV. qui notat accipi ut nomen Dei, sive Christi *c*, adverbium, ut verbum, & hoc ultimo modo idem valere quod *fiat*, neque in Psalmis poni. Et nos vero Psalmum concludamus benedicendo Deum, ac laudando, ut facit Ambrosius, atque dicendo, *Benedictus Dominus Deus Israel*, qui tanta nobis peperit mysteria, *à sæculo in sæculum*: idest ex infinito in infinitum: *fiat fiat*.

PSALMUS
QUADRAGESIMUS PRIMUS.

1 In finem Intellectus filiis Core.

2 QUemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum: ita desiderat anima mea ad te Deus:
3 Sitivit anima mea ad Deum fortem vivum: quando veniam & apparebo ante faciem Dei?
4 Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte. dum dicitur mihi quotidie: Ubi est Deus tuus?
5 Hæc recordatus sum, & effudi in me animam meam: quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei:
In voce exultationis, & confessionis, sonus epulantis.
6 Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me?
Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutare vultus mei. 7. & Deus meus.
Ad me ipsum anima mea conturbata est: propterea memor ero tui de terra Jordanis, & Adictarum polliceri videatur, unum argumentum est Hermoniim à monte modico.
8 Abyssus abyssum invocat, in voce cataractarum tuarum.
Omnia excelsa tua, & fluctus tui super me transierunt.
9 In die mandavit Dominus misericordiam suam: & nocte canticum ejus.
Apud me oratio Deo vitæ meæ, 10. Dicam Deo: Susceptor meus es.
Quare oblitus es mei? quare contristatus incedo, dum affligit me inimicus?
11 Dum confringuntur ossa mea, exprobraverunt mihi qui tribulant me inimici mei:
Dum dicunt mihi per singulos dies:
12 Ubi est Deus tuus? quare tristis es anima mea, & quare conturbas me?
Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei & Deus meus.

a vers. 13.

b c. 1. 39.

c 1. 6. 16. & 2. *Paral.* 6. 9. *f* 1. *Paralip.* 28. 8. *g* 2. *Paral.* 2. 12. *h vers.* 18. *i vers.* 4. & 1. *Machab.* 4. 30. *k* 1 *Machab.* 4. 30. *l* Gen. 25. 23

m Rom. 9. 5. *n* Hom. 12. *ad pop.* Chrysostomo voces frequentes & Paulo IV

o Hom. 2.

p 1. *Cor.* 13. 10

q Act. 4. 24.

r Act. 10. 34

s vers. 19. *t* vers. 52. *u* vers. 48. *x* Mat. 6. 13 *y* 1 Cor. 14. 16 *z* c. 27. 15. & seq.

a 2. *Esd.* 8. 6.

b in id c. 5. Mat. *Amen dico vobis donec transeat cœl. & terra.* 239. *c* in Ps. 50. To. 1 Biblior. T. P. *d* Aug. 32. 15

TITULUS.

Vers. 1.) In finem, Intellectus filiis Core.

QUod attinet ad titulum, egent solum declaratione illa verba *filiis Core*; quia quid sibi velit *intellectus*, dixi in titulo Psalmi XXXI. quid, *in finem*, in titulo IV. Refert B. Thomas aliam lectionem, *in finem intellectus filii Core*. Fuit Core unius de auctoribus seditionis contra Motem, & Aaron (adeo horribiliter) filii ejus non perierent *b*, quippe minimè consentientes peccato patris. Hi porrò nominantur filii Asir, Helcana, Abiasaph *c*; quos ferunt *d* doctrina, prophetia, Musica, insignes fuisse. Coritas tempore David nempe ac posteros illorum aliorum, Hieronymus *e* ait super ministerii opera custodes vestibulorum tabernaculi fuisse, & custodivisse ostia tabernaculi exteriùs: patres eorum qui in Psalterio habent titulos, custodivisse ostium interiùs tabernaculi ejusdem & cantores fuisse castrorum Domini *f*. Non est autem credibile, quod Lyr. cum R. Salomone asserit, in familia Core perseverasse donum Prophetiæ usque ad ætetem Davidis, quia nil tale in Scripturis sacris extat.

Psalmi præter iltum gerentes in titulis, eumdem Core, sunt, XLIII. XLIV. XLV. XLVI. XLVII. XLVIII. LXXXIII. LXXXIV. LXXXVI. LXXXVII. Eusebius asserit esse octo. Sed ea forsan ductus ratione, quod sequens XLII. licèt in titulo habeat Davidem, tamen creditur à nonnullis esse pars præcedentis. In ultimo adjungitur Eman, quia filii Core ad hunc pertinebant, tamquam ad unum de principibus Magistris cantorum, qui, ut etiam dixi in titulo Psalmi XXXVIII. *g* erant præter illum, Asaph, & Idithun, Docet idem D Eusebius intelligentiam requiri ad ea perficienda, quæ sunt in hoc & in aliis Psalmis simili titulo (intellectus) insignitis. Idiptum quadam docet epistola Hieronymus *h*: Ubi enim inquit simplex & apertus est sensus, quid necesse audientem intelligentiæ præmoneri, & dici ad eum, *qui habet aures audiendi audiat* *i*? Helychius, indicari quod filii Core sapientiores patre fuerint, cujus non sunt seditionem imitati. Addit Eusebius, neque Ps. nominari, neque canticum aliudve hujusmodi, quia quæ hic continentur, dolentium & afflictorum verba sunt. Et Genebrardus tamen secundùm Psalmorum librum hinc inchoatum usque ad LXXI. docet in fine præcedentis esse de rebus lætis. Imo Hieronymus *k*, quem sequitur Cassiodorus, & prior illis Cyprianus *l*, aliusve antiquus auctor operis de Cardinalibus virtutibus Christi, observavit numquam filios Core aliquid triste cantavisse, sed læta, jucunda, cœlestia, æterna. Porrò quum hic commentario qui dicitur Hieronymi, nihil dicatur de filiis Core, ipse autem citata epistola ad principium in hoc se Psal.

e 1. *Par.* 6. aa. 23. *d* R. Kimbi. *e* quæst. *Hebr.* in *Paralip.*

f 2. *Part.* 20. 21.

Psalmi titulum Core gerentes.

g 2. *Paral.* 25. 1.

h Ep. 140.

i Mat. 13. 9.

k Ep. 26. *ex rejectis in tomum* 9.

l Serm. de pass.

ARGUMENTUM.

SI quæratur nunc argumentum quod sit; constat, sub Davidis typo, qui ejectus aut à Saule aut ab Adialone, & variis malis affectus, atque impiorum vocibus exagitatus, quasi sua in Deum ipe frustraretur, tenebatur magno desiderio, solicitudine, dolore, quod ei non liceret in Dei domum redire, ac rebus sacris interesse, & operam dare: vel tub alia figura pii alicujus Judæi, sive populi totius in Babylone captivi, reditumque avidè desiderantis in Jerusalem & templum; * describi pium ac religiosum quemvis hominem, qui fatigatus hujus vitæ malis, & vexatus improborum ludibriis, cœlestem inspiret ad patriam, cupiens dissolvi, & esse cum Deo sive Christo *o*, interim vero seipsum dum vota differuntur, confirmet in ipe adipiscendæ rei tantopere concupitæ. Ad Christum quoque transferunt aliqui *p*, ex hoc exilio, quo ipse sponte nostra causa demiserat, remigrare cupientem in cœlestem illam patriam, & ad Patrem, ut quum dicebat *q*, *Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem, quia Pater major me est*, & factus postea *similis capreæ* *r*, *hinnuloque cervorum*, ascendit imò fugit *super montes Bether*, *& aromatum* *s*. Serpentem diabolum hic sine ulla sui offensione protrivit, cui calcaneum obtulit, sed ejus venena non sensit. Helychius & Augustinus de baptismi desiderio peculiariter hunc esse Ps. docent, quamvis Augustinus præterea de cœlestis beatitudinis. Eusebius deplorationem ob interitum Hebræorum, & dispersionem in omnes nationes, hìc esse scribit. Cyrillus, suspiria Hebræorum sub mundi finem ad Christum convertendorum. Monet Theodoretus, *intellectum* in titulo apponi, quoniam eo in primis agent qui erant in captivitate Babylonis, Daniel, Ezechiel, tres pueri, & similes majore intelligentia præditi, hæc aut hujusmodi verba ad Deum clamabant.

Quod primo dixi loco pluribus probatur. Athanasius vero Marcellino quoque suadet, ut si magno desiderio in Deum seratur, audieritque opprobria inimicorum, ne perturbetur, sed memor æterni fructus, qui ex hujusmodi desiderio nascitur, consoletur animam ipse in Deum, eaque faciat, ut revelet, & mitiget vitæ molestias, legendo hunc Psalmum.

Argumentum non est sæ auctorem commentarii ipsi adscripti Hieronymum.

m Ep. 26. *Tom.* 9.

n 84. *Reg.* 1. 23

o Theodoret. Euth. Nocp. Basil. Treo. Lyra.

p Ambrosius

q Jon. 14. 13 28.

r Cant. 2. 17.

s 62. 14.

Athanasii præceptum circa hujus Ps. lection.